

Justí Pepratx, transcriptor de Verdaguer i recopilador de literatura catalana*

Ramon Pinyol i Pep Vila

(Universitat de Vic / Societat Verdaguer)

*A M. Fernand-Gérard Belledent, president
de la «Société Agricole, Scientifique et
Littéraire des Pyrénées-Orientales»*

Justí Pepratx (Ceret, 1828 - Perpinyà, 1901) fou poeta, traductor i animador de la cultura catalana al Rosselló. Ben connectat amb els ambients culturals de Barcelona, el 1884 va ser mantenidor dels Jocs Florals. Fou, sens dubte, un dels principals divulgadors de la Renaixença al Rosselló. Amb el pseudònim de Pau Ferriol va publicar el poemari *Espigues i Flors* (1882) i el recull de poemes i cançons *Pa de casa* (1888), la seva obra més destacada. L'any 1880 va publicar *Ramellets de proverbis, màximes, refrans i adagis catalans escollits i posats en quartets*, editats amb la versió francesa. El 1883 va editar *La Renaissance des lettres catalanes*. Avui dia, la seva obra poètica roman en l'oblit. Tanmateix, és recordat com a defensor de la llengua i la literatura catalanes al Rosselló i, especialment, com a amic - un dels pocs que no el va abandonar en els temps de conflicte -, glossador i traductor al francès de Jacint Verdaguer.¹ Malauradament, no

* Aquest treball s'inscriu en el projecte d'investigació HUM2004-01392/FILO, de la Universitat de Vic, finançat pel Ministerio de Educación y Ciencia.

1. De l'afecte de Verdaguer per Pepratx n'és una mostra ben expressiva el fet que en ser-li comunicada la mort del rossellonès, l'11 o el 12 de desembre de 1901, tot i que ja es trobava molt delicat de salut, agafà el tren i es plantà a Perpinyà, on encara arribà a temps d'assistir al funeral. *L'Epistolari de Jacint Verdaguer*, editat per J. M. de Casacuberta i J. Torrent i Fàbregas conté un nombre important de cartes que permeten documentar la relació entre el poeta de Folgueroles i l'escriptor de Ceret; vegeu els vols. VI (cartes núm. 599, 672, 673, 675, 678, 679, 680, 681), VIII (992, 997), IX (1166, 1209, 1215) i X (1219, 1255, 1266, 1267, 1268, 1270, 1272, 1273, 1279, 1280, 1281, 1283, 1284, 1285, 1286, 1287, 1289, 1303, 1351). En la Col·lecció Verdaguer i Panadès, dipositada a l'Arxiu Nacional de Catalunya i editada en CD-Rom el 2002, hi ha un fons de 10 cartes més de Pepratx a Verdaguer.

hi ha cap estudi en profunditat que ens ajudi a afinar millor la seva vida i obra.² Les traduccions verdaguerianes que coneixem de Pepratx són les següents:

1. «*Le Roussillon*. Fragment du poème inédit *LO CANIGÓ*». Nadala que Pepratx va enviar als seus amics el 1884, amb 21 estrofes traduïdes.³
2. *L'Atlàntida*. Traducció en vers. París: Charles Bayle, 1884; Libr. Hachette, 1887 [conté l'*Epístola biogràfica*, de Jaume Collell]. Montpellier: Impr. Centrale du Midi, 1890 [amb un pròleg de Frederic Mistral], 1892, 1894 i 1900.
3. *Lo somni de Sant Joan*. Traducció en vers. Amb el text català. Avant-propos de Jacques Boixeda. Perpinyà: Charles Latrobe, 1888.
4. *Jesús Infant*. Pròleg de T. R. P. Monsabré. Perpinyà: Charles Latrobe, 1896.
5. *A les víctimes del bazar de la Caritat. Aux victimes du Bazar de la Charité: Elegie*. Perpinyà: Charles Latrobe, 1897.
6. *Flors del Calvari*. Traducció en prosa. Lettre-préface de Frédéric Donnadieu. Perpinyà: Charles Latrobe 1897.
7. *Lo Roser de tot l'any*. Traducció inèdita, donada a conèixer per Pep Vila.

A més, publicà nombrosos articles de premsa sobre Verdaguer i l'opuscle *Canigó: Étude bibliographique du nouveau poème catalan de Jacinto Verdaguer*. Montpellier: Imp. Centrale du Midi, 1887, 14 p.

La col·lecció Pepratx de la «Société Agricole, Scientifique et Littéraire des Pyrénées-Orientales»

A la Biblioteca Universitària de Perpinyà, a la secció de la centenària «Société Agricole, Scientifique et Littéraire des Pyrénées-Orientales», es conserva la biblioteca i alguns manuscrits de Justí Pepratx. Una biblioteca representativa de la Renaixença, molt ben enquadernada, amb llibres, revistes i fullets diversos de Catalunya, Occitània, Mallorca, Rosselló, València, alguns dels quals li són dedicats pels respectius autors. Hi ha també una col·lecció de primeres edicions de Jacint Verdaguer —la majoria dels exemplars són dedicats—, articles i opuscles sobre la seva vida, obres reeditades, articles de premsa sobre l'època difícil de Verdaguer, quan va ser rehabilitat, etc. Bona part de la biblioteca de J.

2. En l'article citat a la nota 6, Pep Vila recull la bibliografia de i sobre Pepratx, així com una d'extensa sobre les relacions de Verdaguer amb el Rosselló.

3. Ramon Gual i Joan Malquer reproduïxen la portada d'aquesta publicació en la seva reedició de *Canigó* (Prada: Terra Nostra; Cabrera de Mar: Galerada, 2002), p. 169.

Pepratx duu una marca, un segell de goma que diu «Colla del Rosselló». La biblioteca de Pepratx es conservava en unes vitrines dels Arxius Municipals de Perpinyà, fins que fa tres o quatre anys la van traslladar a la Biblioteca Universitària de Perpinyà, per bé que avui (tardor de 2004), està dipositada transitòriament als Arxius Departamentals de Perpinyà i resulta de consulta difícil. D'entre els llibres de Verdaguer, destaquem uns quants volums⁴ amb aquestes dedicatòries:

- *Passió de Nostre Senyor Jesucrist* (Barcelona, 1873): «A mon caríssim amic M. Pepratx humil recort de quaresma de 1884. J. Verdaguer, Pbre.»
- *Cansons de Montserrat* (Barcelona, 1880): «Al autor dels Ramellets, M. Justí Pepratx, en penyora de respectuós afecte. Jacint Verdaguer.»
- *Idilis y Cants místichs* (Barcelona, 1882): «A M. Justí Pepratx, recort de son afm. Jacinto Verdaguer, Pbre.»
- *Col·lecció de cántichs religiosos* (Barcelona, 1890): «Al poeta y al músich, al pare y al fill Mrs. Justí Pepratx, sos amichs que no ls'obliden. Jacinto Verdaguer, Pbre. C. Candi, Barcelona, juliol, 1890.»
- *Caritat* (Barcelona, 1885): «A mon inolvidable amic M. Justí Pepratx, en penyora d'eterna germanor y afecte. Jacinto Verdaguer, Pbre. Barcelona, 30 janer 1885.»
- *Lo Somni de Sant Joan* (Barcelona, 1887): «A M. Justí Pepratx, son amic de cor. J. Verdaguer, Pbre.»
- *La Atlántida*. Traducció castellana de Melcior de Palau (Barcelona, 1886): «A mon inolvidable amic, M. Justí Pepratx á qui tant dehuen aquesta obra y son autor. Jacinto Verdaguer, Pbre.»
- *Flors del Calvari* (Barcelona, 1896). Amb la simple signatura «Jacinto Verdaguer, pbre.»
- *Canigó* (Madrid, 1897): «Al amic de mon cor Don Justí Pepratx. Jacinto Verdaguer, pbre.»

Resulta especialment interessant la de la primera edició de *Canigó*, que confirma (i precisa) que no va sortir el 1886, sinó uns dies abans d'acabar l'any anterior: «A mon dolç amic M. Justí Pepratx, llas d'unió entre'ls catalans de França y'ls d' Espanya son afm. que no l'oblida. Jacinto Verdaguer, Pbre. És lo primer exemplar. Barcelona, 19 desembre 1885.»

4. També hi ha dedicatòries verdaguerianes a *L'Atlántida* (Barcelona, 1878); *Excursions y Viatjes* (1887); *Pàtria* (1888), *Sant Francesch* (1895); *Flors del Calvari* (1896); *Canigó* (1898); *Montserrat* (1898); *Aires del Montseny* (1901); *Lo Somni de Sant Joan* (s/d); *Dictari d'un peregrí a Terra Santa* (s/d).

La col·lecció de llibretes manuscrites de Peprax

Justí Peprax va esmerçar molts anys de la seva vida a copiar en unes llibretes una mena d'antologia de la literatura catalana, especialment composicions poètiques. En aquests quaderns també hi ha mostres de la producció dels autors rossellonesos, la majoria amics seus, que llavors treballaven a Perpinyà per enaltir la llengua i la literatura catalanes. Peprax també hi posa en net composicions i discursos seus, algunes traduccions de poetes occitans. Sota el nom de *Flors Catalanes* va transcriure onze llibretes, que van numerades a la coberta, de les quals ara se'n conserven cinc. Fa uns deu anys Pep Vila va poder veure als Arxius Municipals de Perpinyà uns altres dos d'aquests volums, que amb el traspass dels fons a la Biblioteca Universitària de Perpinyà sembla que s'han perdut. Es tracta d'uns quaderns escolars, enquadernats amb tapa dura. Les pàgines destinades a l'escriptura tenen el paper ratllat. Les mides d'aquests volums són 180x280mm. En apèndix al present treball, a cura de Josep Maria Frigola, hom trobarà la transcripció sencera dels autors i obres seleccionades, que constitueixen una veritable antologia de la literatura catalana de final del segle XIX. La majoria d'autors antologats són del Principat. Hi sovintegen escriptors de segona o tercera fila, que tiraven als Jocs Florals, que publicaven als certàmens literaris de moltes poblacions catalanes, autors d'obres ocasionals a revistes comarcals, i que, avui, la majoria són absents de les nostres històries de la literatura. Desconeixem si Peprax va copiar aquests poemes dels originals presentats a alguna vetllada o un concurs de poesia que, en una data imprecisa, es va celebrar en algun lloc del Rosselló (Banyuls?, Perpinyà?) on van participar autors de les dues bandes de la ratlla, del qual aquest influent escriptor hauria pogut ser el secretari o el responsable. És sospitosa la concisença que en tenia l'antologador que fins i tot va deixar apuntades les adreces dels concursants. Recentment quatre peces rosselloneses d'aquest recull: *La Girondella*, *Perquè no se fuma en lo Cel*, *La Verge fent endormir lo Infant Jesús* de Jaume Boher i *L'aiguadera falsa* de Gabriel Boixeda han estat publicades a la *plquette* «SENHAL» de Girona (núm. 79, tardor de 2003).

Gràcies a la gentilesa dels senyors F.-G. Belledent i P. Tisnès, president i bibliotecari, respectivament, de la «Société Agricole, Scientifique et Littéraire des Pyrénées-Orientales», hem pogut estudiar aquest fons i avui hom en disposa d'una còpia, que es troba a la Universitat de Vic, a la seu de la Societat Verdaguer. Sumàriament, aquest és el contingut dels volums:

1. Una llibreta on, de mà de Peprax, hi ha copiat el llibre *Aforismes catalans*, de Joan Carles Amat. Es tracta d'una còpia de l'edició de 1702 (Barcelona: Es-

tampa de Josep Llopis) d'aquesta obra, editada per primera vegada el 1636 amb el títol de *Quatre-cents aforismes catalans* i popularíssima entre els segles XVII i XIX, ja que va ser molt reimpressa perquè era utilitzada com a llibre de lectura a les escoles. El seu autor, fill de Monistrol (1572 – 1642), va ser metge de Montserrat i escriví obres de música i de medicina. La còpia de Pepratx, que ocupa 23 folis (només és escrita al recto dels fulls), és datada de 1882 i és feta sobre un exemplar de la biblioteca de Josep Tolrà de Bordas, el conegut eclesiàstic fill de Prada, estudiós de l'obra de Verdaguier i traductor seu al francès.

2. Una llibreta de mida foli ratllada on hi ha la tragèdia en cinc actes *Mort d'Holoferna*. Té 171 pàgines. És d'autor desconegut i és feta a partir d'un text de la biblioteca de Tolrà de Bordas, perdut, i avui només es pot llegir en aquesta còpia. Aquest volum porta el núm. 8 a la coberta.
3. Una altra llibreta de mida foli ratllada que conté 4 obres teatrals. La primera, *Joseph regonegut per sos germans*, traducció de Pietro Metastasio, de qui es diu que ha estat traduïda pel senyor rector de Soler — o sia, el clergue neoclàssic Bonaventura Ques — i que és datada el 1788. Ocupa 33 pàgines. La segona, titulada *Joseph*, tragèdia en 5 actes, no sabem si és traducció o original. N'ignorem l'autor. Ocupa 62 pàgines. La tercera, de la qual tampoc no sabem si és original o traducció ni l'autor, es titula *La mort d'Abel*, és una tragèdia en 3 actes i ocupa 57 pàgines. I la quarta, en les mateixes circumstàncies que la segona i la tercera, és un «drama bíblic en dues parts» titulat *Lo diluvi universal* i és escrit en 25 pàgines. Totes aquestes peces són còpia del volum II dels *Dramcs Catalans* de la col·lecció de Tolrà de Bordas, avui repartida entre la biblioteca de Sant Miquel de Cuixà i els hereus de Josep Sebastià Pons. El llistat sencer de les obres figura copiat a la *Bibliographie Particulière*, un annex de la tesi doctoral de Josep-Sebastià Pons *La Littérature Catalane en Roussillon* (Privat-Didier, Tolosa, París, 1929, núm. 352, pàg. 94). És curiosa la nota que figurava a la guarda d'aquesta obra: «Señor Professor Rubió y Ors, Universidad de Barcelona. Espagne». Fa la impressió que Rubió conegués aquestes obres de teatre rossellonès, encara que desconeixem quin profit va treure de la seva consulta. Malauradament aquest volum II, avui per avui, no es pot consultar. En un colofó al final Pepratx diu que les va copiar el 1882.⁵ Aquest volum porta el núm. 7 a la coberta.

5. Aquests textos, que són del grup d'eclesiàstics neoclàssics de la Catalunya Nord, de Tuir i la Universitat de Perpinyà, que escriuen i tradueixen en el darrer terç del segle XVIII, han estat estudiats per Pep Vila. «Les traduccions d'obres franceses i italianes en el teatre català al Rosselló». *Revista de Catalunya*, núm. 109 (1996), p. 103-129.

4. Un conjunt de llibretes com les anteriors, de tapa de cartró i ratllades de mida foli, que porten a l'etiqueta de la coberta el títol «Flors catalanes» i el subtítol «Colecció de poesias y altres pessos». N'hi ha quatre (corresponents a 1883, 1884-85, 1886-1887 i 1888; aquests volums van numerats, respectivament, com a 9, 10, 11 i 12) i sembla que volien constituir, com ja hem indicat, una àmplia antologia de la poesia catalana coetània. Val a dir, però, que també hi ha composicions, discursos i articles de Pepratx. La nòmina dels autors, que hom trobarà en el ja esmentat apèndix al present article, inclou, naturalment, Verdaguer, amb versions de poemes com «Los dos campanars», «La corona», «Lo Rosselló» —de *Canigó*— i «Los poetes a la verge de Montserrat» amb variants desconegudes fins ara i que constitueixen estadis anteriors a la darrera versió coneguda i estadis posteriors a versions més reculades i que es troben comentades més avall.
5. Finalment, la perla, des del punt de vista verdaguerià, és la traducció francesa de *Roser de tot l'any*, feta per Pepratx, inèdita, i de la qual va donar notícia Pep Vila en el IV Col·loqui sobre Verdaguer.⁶ Consta de 4 plec, un per cada trimestre, lligats amb cordill, més un plec per a les «festes mòbils». La traducció, text francès i text català acarats, valdria la pena que fos estudiada degudament.

Hi ha dos volums que actualment manquen en aquesta col·lecció i que, com ja s'ha dit abans, Pep Vila havia pogut veure, fotocopiats, fa anys. Un contenia la transcripció d'una traducció catalana de Racine: *Flors catalanes. Athalia de Racine, 1774, Miquel Ribes, prior de Sant Miquel de Cuixà*. El segon era una antologia de poesia, la relació dels autors i obres de la qual Vila va donar a conèixer el 1999.⁷ De la resta de volums, ignorem què contenen (o contenien) i on han anat a parar.

Acabem aquest article amb uns apèndixs que contenen els textos de Verdaguer copiats per Pepratx en les *Flors catalanes* i amb un fragment de carta adreçada al poeta de Folgueroles. Com a complement, publiquem com a annex uns índexs detallats del contingut de les *Flors catalanes* que ha confeccionat Josep Maria Frigola, doctorand del Departament de Filologia Catalana de la Facultat de Ciències Humanes, Traducció i Documentació de la Universitat de Vic, a qui volem expressar la nostra gratitud per la seva col·laboració.

6. «*Roser de tot l'any*, de Jacint Verdaguer. Una traducció inèdita de Justí Pepratx». *Anuari Verdaguer 1995-1996*, p. 225-248. Vegeu la nota 2.

7. Pep VILA. «Dos cançons catalans del segle XIX, desconeguts». Dins: *Estudis de llengua i literatura catalanes XXXIX. Homenatge a Arthur Terry*, 3. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999, p. 157-178. En aquella ocasió, Vila, que no havia vist l'original, va atribuir erròniament els textos al periodista i escriptor Juli Delpont (Ceret, 1865 - Perpinyà, 1924), autor d'una antologia amb un títol similar, *Flors Rosselloneses*, publicada el 1902.

APÈNDIXS

1. Poemes verdaguerians

Aquests textos, que hem transcrit fidelment (només hem tocat en algun punt la puntuació per facilitar la lectura, però no les majúscules amb què s'inicia cada vers), es troben copiats en els volums 9 i 11 de *Flors Catalanes* i contenen variants en relació a les darreres versions dels poemes controlades per l'autor.

La versió de «Los dos campanars» que copia Pepratx és, molt probablement, la que Verdaguer va presentar al certamen de la Societat Agrícola, Científica i Literària dels Pirineus Orientals, de Perpinyà, celebrat al desembre de 1886 i que, per bé que premiada, no sortí a l'Anuari de la Societat d'aquell any. Com és ben sabut, Verdaguer va treure aquesta elegia a última hora de la primera edició del llibre *Canigó* i la va donar a conèixer per primera vegada *La Veu del Montserrat* el primer de gener de 1887.⁸ La versió de l'autògraf de Pepratx es troba en un estadi anterior a aquesta edició del setmanari vigatà.

«La corona» (integrada el 1888 en el volum *Pàtria*) fou escrita com a agraïment a l'esmentada Societat Agrícola, Científica i Literària per la corona de florer d'or amb què li van premiar «Los dos campanars» en el concurs literari citat en el paràgraf anterior. Escrita, doncs, pel gener de 1887, la devia acabar el 4 de febrer, segons la data que consta en aquest autògraf de Pepratx. Verdaguer la va publicar a *La Il·lustració Catalana* del dia 15 d'aquell mes i la versió que dona l'escriptor rossellonès és exactament la que es troba en aquesta revista, tret que Pepratx fa acabar el vers 16 amb el mot «gavina», que és «cardina» a *La Il·lustració*. La discrepància pot ser un error de Pepratx en copiar de la publicació barcelonina o bé una mala (o bona) lectura d'un manuscrit que li hagués tramès Verdaguer a fi que es publicués la poesia al Rosselló. Sigui com vulgui, l'Anuari de la Societat, com ja havia passat amb «Los dos campanars», no va publicar-la.⁹

«Lo Rosselló», que pertany al cant VI de l'epopeia canigonenca, és copiat amb la indicació «fragment del Canigó, poema encara inedit» i ignorem que fos publicat abans de sortir dins el volum. La versió que dona Pepratx, que potser li va fer arribar Verdaguer mateix i que devia aprofitar per traduir-la al francès (vegeu *supra*, a l'inici del present article, la relació de traduccions verdaguerianes), presenta una quarantena llarga de variants en relació a la primera edició del volum i també hi manquen les tres darreres estrofes de l'oda definitiva.

«Los poetas á Montserrat» (títol definitiu, «Los poetas a la verge de Montserrat», recollit dins: *Montserrat. Llegendari, cançons, odes*) es correspon gairebé exactament amb l'autògraf de l'Album de visitants il·lustres (1857-1915), folis 131v-132, del Monestir de Montserrat, escrit el 8 o el 9 de maig de 1883.¹⁰ Pepratx, que se'n devia endur una còpia, va publicar la poesia al diari perpinyanenc *Le Roussillon* al cap de pocs dies, el 24 d'aquell mateix mes. La versió, no cal dir-ho, coincideix amb la de l'Album esmentat i amb la que transcrivim.

8. Sobre la gestació d'aquest poema, vegeu els comentaris de Ramon Pinyol a Jacint VERDAGUER. *Pàtria*. Vic: Eumo Editorial/Societat Verdaguer, p. 173-179.

9. Sobre aquest poema, vegeu també l'obra citada en la nota anterior, p. 186-188.

10. Vegeu-ne les circumstàncies de composició i el text definitiu a Jacint VERDAGUER. *Montserrat I: Llegendari, cançons, odes*. Edició crítica a cura de Maur M. Boix i Ramon Pinyol. Vic: Eumo Editorial/Societat Verdaguer, 2004, p. 248-252; i les variants, a les p. 308-310.

LOS DOS CAMPANARS*

¿Donchs que us heu fet, superbes abadies,
Marcévol, Serrabona y Sant-Miquel,
y tu, decrepit Sant-Martí, que umplias
aqueixes valls de salms y melodies,
la terra d'àngels y de Sants lo cel?

O temps, ¿donchs que n'has fet del asceteri,
escola del amor de Jesucrist?
¿Hont és, oh solitud, lo teu salteri?
¿Hont tos rengles de monjos, presbiteri,
que com un cos sens ànima, estás trist?

¿D'Urséolo ahont es lo dormitori;
ahont la celda del abat Gari?
¿Hont es de Romoaldo l'oratori,
los palis y retaules, l'or y ebori,
que entretallá, ha mià anys, cisell diví?

Los cantichs y les llums s'esmortuïren;
la rosa s'esfullá com lo roser;
los himnes sants en l'arpa s'adormiren,
abelleroles que en son niu moriren,
quant lo bosch las ohia més á pier.

Dels romànichs altars no 'n queda rastre,
del claustre bisanti no 'n queda res:
caygueren les imatges d'alabastre,
y s'apagá la llàntia com un astre
que en Canigó no s'encendrà may més!

Com dos gegants d'una legió exilada
sols hi ha, encara drets, dos campanars;
son los monjos derrers de l'encontrada,
que, ans de partir, per última vegada
contemplan l'enderroch de sos altars

Són dues formidables centinelles
que en lo Conflent posa l'eternitat;
semblan garrichs los roures al peu d'elles,
les masies del pla semblan ovelles
als peus de son pastor agegantat.

Una nit fosca al seu germá parlava
lo de Cuixá: — ¿Donchs que has perdut la veu?
Alguna hora á ron cant me desvetllava,
y ma veu á la teva entrelligava,
cada matí, per benehir á Déu.

* Vol. II, f. 25-29.

— Campanes ja no tinch, — li responia
lo ferreny campanar de Sant. Martí—.
Oh qui pogués tornarmeles un día!
Per tocá á morts pels monjos les voldria,
per tocá á morts pels monjos... y per mi!

Que tristos, ah!, que tristos me deixaren!
Tota una tarde los vegí plorar;
set vegades per veurem se giraren.
Jo aguayto fa cent anys per hont baixaren;
tu que vius més avall éno 'ls veus tornar?

— No! Pel camí de Codalet y Prada
sols minayres oviro y llauradors! - -
Diu que torna a son arbre la niuhada,
més iay! la que deixá nostra brancada
no hi cantarà may més dolces amors!

May més, may més! ells jauhen sota terra,
nosaltres damunt seu anam cayent;
lo segle que es fill nostre nos aterra,
del oblit en la fossa nos enterra
y ossos y glories y recorts se 'ns ven.

— Ay! ell ventá les cendres adorables
de Guifre de Ria, mon fundador,
convertí mes capelles en estables,
d'hont desniats los angels pels diables,
per eixos cims plorären de tristor.

Y jo plorava ab ells y encara ploro,
mes, ay! sens esperansa de conort,
puig tot se 'n va y no torna lo que anyoro,
y depressa, depressa jo m'esfloro,
rusch hont l'abell murmuriós s'es mort!

— Caurem plegats — lo de Cuxá contesta —.
Jo altre cloquer tenia al meu costat:
rival dels puigs, alsava l'ampla testa,
y ab sa veu clara, angélica o feresta,
estrefeya 'l clarí ó la tempestat.

Com jo, tenia nou cents anys de vida,
més, nou Matusalem, també morí;
com Goliat, al rebre la ferida,
caygué tot llarch, y ara á son llit me crida
son insepult cadavre gegantí.

Avans de gayre ma deforme ossada
blanquejará en la vall de Codalet.

Lo front me pesa més, y a la vesprada,
quant visita la lluna eixa encontrada,
tota s'estranya de trobarnhi dret.

Vaig a caure en mon llit: d'eixes altures
en baixarás á reposar ab mí,
y, ¡ay!, qui llaure les nostres sepultures
no sabrà dir á les etats futures
hont foren Sant-Miquel y Sant-Martí!—

Aixís un vespre 'ls dos cloquers parlavan
més l'endemà matí, al sortir lo sol,
recomensant los himnes que ells acaban,
los tudons ab l'eurera refilevan,
ab l'estrella del dia 'l rossinyol.

Sonrigué la montanya engallardida
com si estrenás son verdejant mantell;
mostrás com núbia, ab sos joyells guarnida;
y de ses mil congestes sa florida
blanca esbandi de taronger novell.

Lo que un segle bastí l'altre ho aterra,
més resta sempre 'l monument de Deu,
y la tempesta 'l torb, l'odi y la guerra,
al Canigó no 'l tiraran á terra,
no esbrancaran per ara 'l Pirineu.

Jacinto Verdaguer

LA CORONA*

A la Societat Agrícola,
Científica y Literària de Perpinyà

No degueren fugir totes les fades,
oh Canigó! de ta nevada cima!
Al deixar-te en plorosa voladuria,
alguna s'hi quedava enderrerida;
puig sòls ses mans podrian haver feta
la corona de flors que me 'n arriba.

Digam, corona d'or, qui t'ha ideada?
Qui en son verger aquestes flors cullia?
¿Era una goja de Cadí o Mirmanda,

* Vol. II, f. 113-114.

o era un àngel hermós qui t'ha teixida
 ab un floc d'or de sos cabells onosos
 trenant un raig de sol y un de celistia?
 Les dues verdes branques que la forman
 son del llorer que en vostres horts se cria,
 cantors del Rosselló, aucells d'eixes platges,
 parents del rossinyol y la gavina.

Les flors, prou les conech, son les mateixes
 que trobí en eixes valls quant emprenia
 l'assalt de les montanyes regalades,
 castell del meu amor y mes delícies.
 Ribera amunt d'eixos torrents que 'n baixen,
 a somriurem isqué eixa margarida,
 mirant lo cim com jo y ab sa diadema
 recordantme la gebre que l'abriga.
 Lo blauet, companyó de la rosella,
 me mostrava l'atzur y 'm deya: — Mira,
 mira lo lliri blau d'hont so la perla,
 cayguda avuy a l'apuntar lo dia. —
 La violeta humil me deya: — Puja;
 jo en esta soletat seré ta amiga. —
 L'eure, enfilantse als roures centenaris:
 -- amunt — me repetia —, amunt, enfilat. —
 La morella-roquera 'm deya: — Munta —;
 La jonquilla de neu me deya: — Vina —;
 y desde uns penyalars hont nia l'aliga
 la corona-de-rey me deya: — Ensingla't —,
 y 'm mostrava allí dalt, entre les boyres,
 del calitjos esdeveni cortina,
 de flors y de llorer una corona
 d'atzur del cel, lligada ab una cinta;
 mostravam la corona que ara rebo,
 d'amor, de somnis y recorts teixida.

Mes, oh Confent!, oh Vallespir! oh serres
 que teniu la meva anima cativa,
 oh cel, per hont encara mon cor vola,
 oh amichs del cor, oh fades d'eixes ribes,
 çperquè d'esta garlanda entre les roses,
 perquè hi posau la flor de No m'oblides?

Jacinto Verdaguer.
 Barcelona, 4 Febrer 1884.

LO ROSSELLÓ*

Fragment del Canigó, poema encara
inedit de Mossen Jacinto Verdaguer.

.....
.....
— Aguayta! — diu la hermosa, y en magich panoráma
obert veu a sas plantas lo pla del Rosselló,
per entre cortinatges de boyras d'or y flama,
y a si 's veu, com en somni d'amor, prop de sa dama,
y al cim de Canigó.

Cinch rius surten d'aqueixa montanya grandiosa,
cinch rius d'aygua de gebre, mitx perlas y mitx gel;
de tots ab las escumas lo Rosselló se arrosa;
aixis sos raigs escampa l'estrella mes hermosa
per los jardins del cel.

Apar una morratxa descomunal que vessa
Per sós cinch brochs de vidre cinch raigs d'ayguas d'olors;
ía aixeca entre eixas cimas Pirene gigantessa,
com quan, ab ella arruixa dansant la pabordessa
l'estol de balladors.

Sembla un gegant que aixeca la formidable testa,
desafiant als núvois, al torb y al llamp en sech;
ramades te que viuen de romani y ginesta
en cada arruga estesas de sa rumbosa vesta,
i un poble en cada plech.

Allá d'allá Colliure, del Pyrincu darrera,
se veu rogench e informe sortir lo sol naixent
com far que ab bras de ferro sosté la cordillera,
y al naixer ja ab sa rossa y estesa cabellera
s'abriga'l firmament.

De son bressol d'escuma quan s'alsa cada dia,
son primer raig corona lo rey del Rosselló;
de jorn li fa una vesta de llum y pedreria;
i al pòndres en la Cerdanya, encara un bes envia
al front de Canigó.

A sa claror se bada rient la plana hermosa,
com despertant als dolsos murmuris del mati;

* Vol. 9, f. 69-73.

la mar dorm a sas plantas y apenas móurer gosa,
per no desabrigar-la, rienta y somiosa,
de sos llansols de lli.

Té a esquerra las calcáreas y tétricas Corbieras,
que al Pyrineu, com brancas, se puján á empeltar;
a dreita las superbas, graníticas Alberas;
lo Rosselló és un arch de duas cordilleras
que te per corda'l mar.

Es una inmensa lira, que en eixa platja estesa
abandoná algun geni de l'ona geganti;
lo Canigó es lo pom, las cordas que'l cels' besa
son los tres rius que roncan baixant per la devesa:
lo Tech, la Tet, l'Agli.

— Avans aixó era un golf, li diu l'exclsa Fada;
fou aygua lo que es herba, lo que ara es vert fou blau;
bramaven las baienas en los herbeys de Prada;
y ninfas de las aygüas, hont Elna esta assentada,
tingueren llur palau.

Monner y Pena foren del mar illas mólt bellas;
del Canigó en la soca formarense baixells;
volaren las gavinas cantant cansons novellas
en eixas marginades, hont peixen las obellas,
hont jagan los anyells.

Es filla del Pyrene gegant aqueixa terra;
dels cims la devallaren las aygüas de gra en gra;
las pedras de la plana son ossos de la serra
d'ahont, un pas per segle, com hoste que's desterra,
l'onada reculá.

A las Nereydas, fillas de Tetis, suplantaron
las Nayadas rientas, que en Arles y Vernet,
de sa aygua sanitosa las urnas abocaren;
las Driadas, amigas dels *dolmens* animaren
los boscos de Ceret.

¿De quantas guerras fora lo Rosselló teatre?;
portal d'Iberia, ¿quantas nacions ha vist passar?
Las serras, amples grades d'aqueix anfiteatre,
en sa creixent arena mes pobles han vist batre
que onadas en sa mar.

1. El manuscrit diu *cers*. Corregim segons el sentit.

Grans vilas lo fenici vora eixa mar plantava,
mes ella, infiel esposa que cerca un altre lit,
besava sas murallas cent anys, y las deixava,
y lluny ellas al veure sos ulls y vesta blava,
morian de neguit.

Lo temps a Canyoliberis é Illiberis esborra;
si restan llurs ossadas, sos noms ja ningú 'ls sab.
De la gentil Ruscino ne resta sòls la torra,
com home que en l'arena de vora mar s'ensorra,
trayent ja sòls lo cap.

Ensa d'eixa columna, padró de sa ruina,
¿una ciutat naixenta no veus? Es Perpinyà:
la que li ha pres per sempre lo ceptre de regina.
Donchs jo la he vista neixer, com d'un reboll d'alsina,
com roure d'un aglà.

Un bober de Cortals, li deyan Pere Pinya,
una ivernada plena de neu, parlá a la Tet:
— Oh! guiam, tu que hi baixas, vers hont floreix la vinya —.
— Segueixme, 'l riu contesta—. Y a fer-ho tost s'enginya,
per no morir de fret.

Dels bous pren las tirandas y per sa verda riba
Desde Capsir a Prada s'en baixa a Rosselló.
Quan ja vora las ayguas del mar la Tet arriba,
diu al bober: — Arrelat aqui, llaura y cultiva;
los camps regaré jo —.

Com Rómulus un dia del Tibre en la ribera,
de freixe ab sa carreta rodeja un tros de pla.
Alli planta una casa, un camp y una olivera;
ara es una ciutat la casa, mur ample la rodiera,
lo mur de Perpinyà.

Apar una napea que, de l'escuma eixida,
se plau en veure 'ls arbres y camps del Rosselló;
y alsant a las montanyas los ulls, embadalida,
no sab si ab mes rigueras y ab mes plahers la crida,
la mar o'l Canigó.

LOS POETAS A MONTSERRAT*

ODA

Improvisada y llegida pel mateix autor mossèn Jacinto Verdaguer,
lo 9 de maig de 1883, al pich de Sant Geroni del Montserrat.

¿Perque Deu ha criat los puigs de marbre
del Montserrat altiu?
L'omnipotent plantá sovint un arbre,
sòls per penjar -hi un níu.

Lo níu, Verge puríssima, es lo nostre;¹
nosaltres los petits,
som qui vivim de llet de l'amor vostre,
de llet de vostres pits.²

A tots vós nos covau; més als poetas,
vos nos teniu més prop,
fent nos cantar com l'arpa dels profetas,
fent nos plorar com Job.

Guiantnos de la vida en las revolts,³
pel⁴ mar de las passions,
d'ahont com altres genovesos á voltas,
voldrian traure nos.

Avuy nos heu guiats⁵ fins á las gradas
de vostre soli excels;
pastora, 'ns heu guiats a vostres pradas;
estrella a vostres cels.

A vostres peus, oh! divina Maria!
que fa de bon estar!
Ditxós, ditxós lo rossinyol que hi nia!
la flor que lu ve á esclatar!

Que altas són, i oh regina!, las agullas
de vostre soli d'or!

* Vol. 9, f. 156-157.

1. Variant posterior: *és vostre temple, Verge amada.*

2. Variant posterior: *que 'ns donan vostres dits.*

3. Variant posterior: *Ensenyant-vos lo port.*

4. Variant posterior: *del.*

5. Variant posterior: *portat.*

De una atzavara inmensa son las fullas;
mes vos ne sou la flor.

Vos seu la flor, nosaltres las abeillas,
vivim de dolsa mel;
y al mon ja no trobanti flors prou bellas,
cercam las flors del cel.

Oh! Verge! Nostre cor ja no s'allunya
may mes de vostre altar.
Oh! aliga real de Catalunya!
portaunos a volar.

Jacinto Verdaguer.

2. Fragment d'una carta de Pepratx a Verdaguer

En un full solter que es troba dins la llibreta 10, hi ha l'inici d'una carta, que ignorem si l'escriptor rossellonès va acabar i si la va arribar a trametre a Verdaguer (no és publicada a l'*Epistolari de Jacint Verdaguer*). El bisbe a qui s'al·ludeix és el de Perpinyà, Carles de Pont, admirador del poeta i iniciador de la reconstrucció de Sant Martí del Canigó. El «patrici senyor Pella» és, sens dubte, l'erudit empordanès Josep Pella i Forgas.

Lo Dissabte sant de l'any 1901

Mossen Jacinto Verdaguer
Barcelona

Caríssim amich y Mestre:
Alleluia! Alleluia. Si, li dic del fondo del meu cor. Sa ultima carta m'ha fet un plaer que no li podria explicar per lo que relata del entreteniment qu'a V. tingut ab lo Nostre bondadíssim Bisbe dinant junts en la casa del illustre patrici senyor Pella y acompanyantlo al Orfeo Català. Lo mateix, m'ho ha contat lo digníssim Prelat.